

אלימות ופגיעה ברכוש

קבעה ועדת הערר שהיא דוחה את החלטתה לספטמבר 1991, ושעל המתלונן להגיש תוך 14 יום חוות דעת רפואית, אחרת לא יקבל פיצויים.

תיאור מקרה זה, שהוא רק אחד מרבים, מעלה סימני שאלה רבים. לא ברור למשל כיצד קרה שהחיילים לא אותרו, אם אכן אותר נהג האמבולנס שהיה עד למקרה. ומדוע – אם נמצא שיש אמת בסיפורו של ע"ס, כפי שמודה פרקליט פיקוד המרכז במכתבו – נסגר התיק ללא חקירה נוספת?

במקרים של אלימות ופגיעה ברכוש שונה טיפולו של המוקד מטיפולו בתלונות מסוגים אחרים. בעוד שבשאר התלונות בא הטיפול לפתור את הבעיה עצמה על ידי איתור העציר, דאגה להשבת תעודת זהות, קבלת אישור יציאה וכדומה, הרי שכאן מתבטא הטיפול בהגשת תלונה אצל הרשויות, ותביעה להעמדתם לדין של האשמים בפגיעה ולמתן פיצויים לנפגע. בניגוד לתחומים אחרים הטיפול בתלונות על אלימות ופגיעה ברכוש, מסתיים רק לעתים רחוקות בהצלחה, כלומר בהעמדתם לדין של האשמים ופיצויים של הנפגעים (יש לציין כי רבים מהפונים אינם מוכנים לקבל פיצויים מישראל). רק ב-13 תיקים על אלימות הסתיים הטיפול בהצלחה, כלומר פחות מ-4%. בתלונות על פגיעה ברכוש הסתיים בהצלחה הטיפול ב-17 תיקים, שהם פחות מ-8%.

הנורמים המעורבים בתלונות שהוגשו למוקד על אלימות ופגיעה ברכוש

הגורם המעורב	אלימות	רכוש
צה"ל	41.9%	49.3%
משמר-הגבול	28.2%	13.2%
משטרה	13.7%	8.3%
שב"כ	3.8%	1.0%
המינהל האזרחי	1.2%	2.9%
אזרחים יהודים	5.5%	19.0%
תושבים פלסטינים	2.3%	2.0%
אחר	3.4%	4.3%
סך-הכול	100%	100%

עם הקמתו נועד המוקד לעזור לפלסטינים תושבי השטחים אשר נפגעו בגופם מאלימות של אנשי כוחות הביטחון ושל אזרחים ישראלים. המציאות שינתה את ייעודו של המוקד, שכן מרבית התלונות המגיעות אליו עוסקות בפגיעה בזכויותיהם של תושבי השטחים ולא בגופם או ברכושם. עם זאת הגיעו אל המוקד במהלך שלוש שנות פעילותו 354 תלונות על אלימות פיזית שהופעלה כלפי המתלוננים ובמקרים חמורים אף גרמה למוות. כמו כן התקבלו במוקד 218 תלונות על פגיעה ברכוש.

התעללות: צה"ל

רבות מהתלונות מתייחסות להתנהגות ברטאלית של חיילים כלפי תושבים וליחס משפיל ומבזה. ב-16.1.90 אחר הצהריים יצא ע"ס מביתו שבקלנדיה לעבר תחנת האוטובוסים הקרובה. לדבריו ביקשו ממנו שישה או שבעה חיילים, שעמדו בסמוך, תעודת זהות ואמרו לו לעלות לאמבולנס שהיה עימם. כאשר שאל מדוע, דחפו אותו החיילים לתוך הרכב. שלושה מן החיילים החלו להכות אותו, לסטור על פניו ועל ראשו. אחרי כחמש דקות שחררו אותו החיילים, החזירו לו את תעודת הזהות ואמרו: "אם היינו חושבים שזרקת אבנים היינו מזיינים אותך".

- למחרת פנה ע"ס אל המוקד, אשר היפנה את התלונה לפרקליטות פיקוד המרכז, ולקמ"ט תובענות במינהל האזרחי באיו"ש. בספטמבר 1990, שמונה חודשים לאחר הגשת התלונה, השיב פרקליט פיקוד המרכז:
 1. נפתח תיק מצ"ח.
 2. החיילים המעורבים בהכאה לא אותרו אולם אותר חייל אשר נהג באמבולנס והוא מעיד כי אכן באותו אירוע הועלה ערבי לנג. על ידי החיילים.
 3. התיק נסגר ללא נקיטת צעדים נוספים, אולם מאחר שגירסת המתלונן אושרה בחלקה יש בסיס לסבור כי היא מהימנה ועל כן הועבר עותק מחוות דעתי לקמ"ט תובענות על מנת שישקול את שאלת פיצוייו של המתלונן.

קמ"ט תובענות כתב בתשובה, שלא היתה פגיעה גופנית ולכן אין מקום לתשלום פיצוי.

המוקד פנה לוועדת ערר והבהיר, שבקשת הפיצויים אינה רק על נזק רפואי שנגרם, אלא גם על עלבון, הטרדה והשפלה. בישיבתה האחרונה, ב-29.5.91,

התעללות: מג"ב

ב-18.6.89 בשעה 23:15 יצאו שלושה תושבי מזרח ירושלים מבית חברם בוואדי ג'וז. לדברי השלושה כאשר עמדו להיכנס למכוניתם, עבר על-ידם גייפ של משמר הגבול. בגייפ ישבו שלושה שוטרי מג"ב ועוד שוטר במדים כחולים. שוטרי מג"ב הורו לשלושה להזדהות והחלו חוקרים אותם. כעבור מספר דקות ביקשו מן השלושה להתפשט, הם סירבו. שוטרי מג"ב החלו להכות אותם ולבעוט בהם והכריחו אותם בכוח להתפשט. לאחר שהפשיטו אותם לגמרי, ציוו עליהם שוטרי מג"ב לשבת ולקום, לשבת ולקום, וכאשר לא צייתו להוראות היכו אותם השוטרים. במהלך כל האירוע קיללו השוטרים את השלושה וגידפו אותם. השוטר לבוש המדים הכחולים עמד בזמן האירוע ליד הגייפ. הוא לא השתתף בהתעללות באופן פעיל, אך גם לא מנע מן האחרים לפעול.

ביום המחרת פנו השלושה למוקד ומלווים בנציגו הגישו תלונה במשטרה. במקביל שלח המוקד את פרטי האירוע לקצין תלונות הציבור של מג"ב. בינואר 1991, שנה וחצי לאחר האירוע, הגישה פרקליטות מחוז ירושלים כתב אישום נגד שניים משוטרי מג"ב, שהיו מעורבים באירוע. סעיפי האישום: תקיפה בנסיבות מחמירות ושימוש לרעה בכוח המשטרה. רפ"ק אלינער מזוז, קצינת פניות הציבור בלשכת מפכ"ל המשטרה, מסרה לנו: "כפי שצויין בדו"ח הוכן בתיק זה כתב אישום נגד שוטרים המעורבים בארוע. עובדה זו מלמדת על ההתייחסות הרצינית של המשטרה לתלונות ועל טיב החקירה. הטיפול בתיק זה התמשך בשל צרכים חקירתיים."¹⁶

16. מכתב מרפ"ק אלינער מזוז, קצינת פניות הציבור בלשכת מפכ"ל המשטרה, לבצלם, 1.8.91.

נפגעי פעולות איבה

לפני כשנה התברר למוקד שחוק התגמולים לנפגעי פעולות איבה, התש"ל-1971, אינו חל על תושבי השטחים הנפגעים מפעולות איבה. חוק זה מבטיח פיצויים לנפגעי פעולות איבה המכוונות כנגד ישראל. הגדרת הזכאות לפיצויים אלה קובעת כי נפגע הינו אזרח או תושב ישראל, או מי שנכנס לישראל על פי אשרה, או מי שנכנס לישראל והוא פטור מהצורך באשרה או ברישיון.

מסתבר שהיחידים שאינם כלולים בהגדרה זו הם תושבי השטחים השוהים בישראל. כלומר, תושב השטחים אשר נפגע מפעולות איבה נגד ישראל (למשל, התקפת סקאדים), לא עונה להגדרת "נפגע" ולפיכך אינו זכאי לפיצויים, ובכלל זה הוצאות אישפוז. כל אדם אחר (אזרח ישראלי, תייר או תושב ארעי) זכאי לפיצויים בגין פגיעה מפעולות איבה.

המוקד והאגודה לזכויות האזרח פנו לראש הממשלה ולשר המשפטים וביקשו מהם לתקן את החוק כך שיכלול גם את תושבי השטחים. בפנייה נאמר: "תושב שטחים תמים שנפגע בפעילות חבלנית בישראל, לא יזכה בכל פיצוי בעוד שכל אדם אחר יזכה לפיצוי בגין פגיעה באותו ארוע. מצב זה, בו מופלה אדם לרעה אך ורק בשל מקום מושבו ולאומיותו, הינו פסול".

שר המשפטים, דן מרידור, השיב ליו"ר הנהלת המוקד כי הוא בודק את השאלה. אולם עד עתה, כמעט שנה לאחר מכן, לא נעשה דבר לשינוי החוק.